

“KÜRT SORUNUNU” AÇIKLAMADA KİŞİSEL DURUŞ İNŞASI VE MESAFE ALIŞLARⁱ

DISTANCING AND STANCE TAKING IN ACCOUNTING FOR THE “KURDISH ISSUE”

Prof.Dr. Sibel A. ARKONAC
Istanbul Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Psikoloji Bölümü Sosyal
Psikoloji AnaBilim Dalı
sibelarkonac@gmail.com

Göklem TEKDEMİR
Istanbul Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Psikoloji Bölümü Sosyal
Psikoloji AnaBilim Dalı
goklem_tekdemir@yahoo.com

Yurtdaş Çağatay ÇOKER
Istanbul Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Psikoloji Bölümü Sosyal
Psikoloji AnaBilim Dalı
cagatayco@gmail.com

Öz

Bu çalışmada genellikle “Kürt Sorunu” olarak adlandırılan meselenin günümüzde gündelik konuşmalarda nasıl ele alındığını inceledik. Katılımcıların Kürt sorunu ile kurdukları ilişkiyi değerlendirmemizi Konumlandırma Teorisi’ne dayandırdık. Oluşturduğumuz fokus gruplarda “Dağlıca Olayını”-Türkiye’nin siyasal gündeminde tartışmalara yol açan PKK ve Türk ordusu arasındaki silahlı çatışma- tetikleyici bir hikaye olarak kullandık. Katılımcıların fokus grup görüşmeleri sırasındaki konum alışlarını analiz ederek, etkileşimsel olarak ne elde ettiklerini değerlendirdik. Katılımcıların bu konuları kullanarak “Kürt Sorununu” nasıl anlamlandırdıklarını ve açıkladıklarını analiz ettik. Bu konuların içeriğine baktığımızda, katılımcıların bu soruna ilişkin gizil taraflar belirlemiş olduklarını tespit ettik. “Kürt Sorunu” bağlamında katılımcılarca üretilen taraflar tarafından belirlenen konum alışları incelemek, katılımcıların hem kendilerinin hem de başkalarının “Kürt Sorunu” bağlamında oynadıkları rolleri nasıl gerekçelendirdiklerini tartışmayı mümkün kılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kürt Sorunu, Konumlandırma Teorisi, Etkileşim, Duruş İnşası, Mesafelendirme

Abstract

In this study we examined how the issue which is generally referred to as the “Kurdish problem”, is dealt with in daily speech today. We used positioning theory to look at the relationship between the participants and the Kurdish problem. We used the ‘Dağlıca Event’ -an armed clash between PKK and Turkish army that led to arguments in Turkey’s political agenda- as a prompt in focus group meetings. By analyzing the position that the participants adopted during focus group talks, we evaluated what they were able to achieve interactionally. We tried to examine how the participants made sense of and commented on the “Kurdish problem” with their positionings. When we look at the contents of these positioning, we saw that the participants determined implicit sides in the Kurdish question. The taking up of positions determined by the sides made it possible to observe how the participants accounted for the roles of the other sides and themselves in the context of this relating, and how they related the “Kurdish question” that was on the agenda.

Key Words: Kurdish problem, positioning theory, interaction, stance taking, distancing

GİRİŞ

Bu çalışmada bugün Türkiye’de 1980’lerle birlikte başlayan ve giderek hızlanarak yükselen, devlet ve PKKⁱⁱ ekseninde ele alınan, genel olarak “Kürt sorunu” olarak vaaz edilen meselenin gündelik konuşma içerisinde nasıl ele alındığını inceledik.

1980’lerde başlayan ve daha sonra Türkiye’nin güneydoğu bölgesinde yoğunlaşarak silahlı mücadele kimliği kazanan PKK hareketi, Türkiye Cumhuriyeti ordusuyla çatışmalara girmeye başlamış; 1990’lı yılların başından sonuna kadar iki taraftan da resmi rakamlara göre 30.000, muhtemelen daha da fazla insanın hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. 2000’li yıllardan itibaren Kürt meselesi toplumun siyasi ve kültürel gündeminde daha rahat ve farklı açılardan konuşulabilir bir hale gelmiştir. Farklı otoritelerce birbirinden farklı tanımlanan ve dolayısıyla çözümü de birbirinden farklı kurgulanan bu mesele, halen Türkiye siyasal gündeminin önemli ve çok konuşulan meselelerinden biridir.

Türkiye’de Kürt meselesi ile ilgili sosyolojik, politik ve medya çalışmaları yaygındır (Kentel, Lahaska, Genk, 2007; Koch, 2004; Beşikçi, 1992). Psikolojide ise ilgili başlığın daha ziyade psikolojinin alt dallarındaki çalışma başlıkları çerçevesinde bir nevi örneklem olarak ele alındığını görmekteyiz (Meşe, 1998; Göregenli, Teközel & Meşe, 2002; Göregenli & Oktar, 2005; Gürşimşek & Göregenli, 2005). Sözelimi göç eden Kürtlerle yerli sakinler arasında çeşitli değişken boyutlarında gruplar arası davranış ya da tutum karşılaştırmaları yapılmaktadır (Göregenli, Teközel & Meşe, 2002).

Bugüne kadar sıradan insanların, bu konuyu gündelik yaşantıda nasıl konuştukları ele alınmamıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın hedefi katılımcıların bu mesele ile kendisi arasında nasıl bir ilişki kurduğunu açıklamaktır.

Çalışmada katılımcıların Kürt sorunu bağlamında ne tür dilsel araçlarla duruş inşa ettiklerini Konumlandırma Teorisi’ne dayanarak inceledik (Harré & Moggahadam, 2003; Harré & van Langenhove, 1999; Harré, Moggahadam, Pilkerton Cairnie & Sabat, 2009; Harré & Davies, 1990). Katılımcıların duruş inşalarının, Kürt sorununa ilişkin değerlendirmeleri ve açıklamaları açısından sonuçlarının neler olduğu ele alınmıştır.

Konumlandırma Teorisi’ne göre insanlar içinde buldukları bağlamda söyledikleriyle belli konumlar alırlar (Harré, & van Langenhove,1999; Harré, Moghaddam, Pilkerton Cairnie & Sabat,2009). Bu konum alışlarla bağlama dâhil olan diğerlerini de konumlandırmış olurlar. Bu çalışmada oluşturulan fokus gruplarda “Kürt meselesi” üzerine konuşan katılımcıların

kendilerini konumlandırarak bu konuyu nasıl anlamlandırdıkları ve yorumladıklarını incelemeye çalıştık.

YÖNTEM

21 Ekim 2007 tarihinde PKK, Türkiye'nin güneydoğusunda bulunan Dağlica mevkiindeki karakola bir baskın düzenledi. Silahlı çatışmada 12 Türk askeri hayatını kaybederken, 8 asker PKK tarafından Kuzey Irak'taki kamplarına götürülerek alıkonuldu. Daha sonra DTP'nin PKK ile ilişki kurması sonucu alıkonulan 8 asker Türkiye'ye geri getirildi. Ne var ki bu sefer askerlerin PKK'ya teslim olmaları tartışma konusu oldu ve "Milli müdafaya hıyanet, nöbette dikkatsizlik sonucu ehemmiyetli zarar ile silahı terk" suçları kapsamında soruşturmaya uğradılar ve hüküm giydiler.

Bu yukarıda özetlediğimiz olay bir aylık süreç içinde Türkiye'de yayınlanan farklı söylem gruplarının gazetelerinde tematik olarak incelenmiştir. Bu tematik inceleme sonucunda Kürt sorununda gazetelerde öne çıkartılan kurumlar (devlet, ordu, hukuk sistemi, PKK), fokus grup mülakatlarında bağlama dahil edilmiştir.

Bu olayı daha sonra oluşturduğumuz fokus gruplarda harekete geçirici hikaye olarak kullandık. Fokus gruplarla yapılan görüşmeler bu olaydan bir yıl sonra gerçekleştirilmişti. Bu zaman zarfında Türkiye sınırları içinde bu olaya benzer birçok olay gerçekleşti. Bu sebeple fokus gruplarda hem katılımcılar hem görüşmeciler, bu olayı diğer benzer olaylarla karıştırarak hatırladılar ve konuştular.

Beş fokus grup oluşturuldu. Fokus gruplar, kendilerini Türk, Kürt ve Arap olarak tanımlayan katılımcılarla Türkçe yürütüldü. Konuşmalar en az bir buçuk saat sürdü ve ses kayıtları yapıldı. Katılımcılar ses kayıtları için önceden haberdar edildi ve izinleri alındı. Yazı dökümleri yapıldıktan sonra bir çok kez taranarak kişi zamirleri ve başka tanımlamalarla ("arkadaş", "serseri" vb.) yapılan konumlandırma episodları seçildi. Analiz bu episodlar üzerinden yürütüldü.

ANALİZ

Katılımcıların "Kürt meselesi" bağlamında kendilerini diğerlerine (devlet kurumları, Kürtler, PKK, hukuk sistemi, ordu) göre yerleştirdikleri konumları incelerken, karşı konumdakilerle nasıl bir ilişki kurduklarını ve bu ilişkiselliğin hangi bağlamlar içinde, hangi amaçla ve nasıl kaydırıldığını da değerlendirdik.

Bu konumların içeriğine baktığımızda katılımcıların Kürt meselesine ilişkin taraflar belirlediklerini gördük. Katılımcıların tarafları belirleyen bu konum alışlarla, gündemdeki “Kürt Meselesi”ni nasıl hikâyeleştirdikleri, bu hikâyeleştirme bağlamında kendilerinin ve diğer tarafların rollerini nasıl açıklama haline getirdiklerini seyretebilmek mümkün olmuştur.

1. Şahıs Zamiri ve /veya Diğer Dilsel Yapılar Kullanarak Konumlandırma

1. Alıntı

246.E: *benim köyüm yüzdeyüz türk kökenli bi köy yani sadece ordaki bürokratik olan modernleşmenin yukardan aşağı gelen şeyiyle aklı ne kadarsa kültürü nekadarsa ufku nekadarsa bilmediği için türkçe değildi bilmeyince türkçe değildir bizim bu boğaziçililerin ingilizcesi gibi*

247.M: (*gülüyor*)

248.E: *diyoki türkçe karşılığı yok oğlum sen türkçeyi bilmiyorsun yani onun gibi altmışdörtte benim köyümünde ismi ismide değiştirildi bu serserlerinin değil sadece iki*

Katılımcı E sıra-alışında (Line 246), bir bilmeyen konumu inşa ederek asimetric bir ilişki kuruyor. Bu asimetric ilişkide Boğaziçililerleⁱⁱⁱ Kürtler, bilmeyen taraf olarak inşa edilmektedir. Kürtleri “bu serseriler” diye ifade ederek, bilmeyen konumlarını şirin, zararsız, kötü niyeti olmayan ama karşı çıkılabilir bir içerikle dolduruyor.

Boğaziçi örneğini vererek de argümanını Türkiye Cumhuriyeti’nin modernleşme sürecine dayanan bir narasyon içinde örüyor. Modernleşme, Türkiye’nin Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde başlayarak 1923’de cumhuriyetin modernist temeller üzerine kuruluşundan bugüne kadar devam etmiştir. Bu modernleşme politikası aşağı yukarı her alanda batılılaşmayı hedef almış ve uğrunda oldukça sert yöntemler de izlenmiş bir devlet politikası olarak görülebilir. Yukarıdaki alıntıda geçen “modernleşme” örneği, modernleşmenin yukarıdan aşağı indiği için alttakinin yani halkın, modernist bilgiyi özümseyemediğini, dolayısıyla “bilmeyişini” açıklamakta kullanılıyor. Bu açıklama “Boğaziçililerin” Türkçe kullanımına gönderme yapılarak destekleniyor zira Boğaziçililerin Türkçe kullanımının aşağılanması yaygın ve paylaşılan bir tavidir. Katılımcı E, hikayeyi anlatan konumuyla Kürtleri tanımlamayı tarihsel narasyon içinde sunmuştur. “Boğaziçililer” benzetmesini kullanarak Kürtleri “bilmeyen” konumuna yerleştirmiştir. Dolayısıyla bu konum, tarihsel anlatının desteğiyle de olgusal kılınmış ve bu suretle diğer konuşmacıların karşı çıkması engellemiştir.

Katılımcı kendisi için bir “bilen”, “eleştirel bakabilen” konumu üretmiştir. Katılımcı bilen-bilmeyen pozisyonları kurarak, kendisi ile Kürt sorunu arasına mesafe koymaktadır. Böylece katılımcı, Kürt sorunu içinde Kürt sorununa dâhil bir faillikten kendini kurtarmaktadır. Bu mesele bağlamında katılımcının kendini bir fail olarak sunması, söylediklerinin diğerleri tarafından tarafgir ya da subjektif bulunmasını yol açacaktır. Bu tarafgirlik, ya da subjektiflik devlet ya da PKK arasında bir seçim olarak yorumlanabileceğinden, kurmaya çalıştığı mesafeyi riske atacaktır. Dolayısıyla katılımcı bu yolla bu riskten kaçınmış olmaktadır.

Alıntı 2

95. *E.o çok sonrasında gelişen biz 20 yıllık şeyleri hatırlıyoruz bu öncesine ilişkin tamamı bu tür şey yok*

96. *M.peki şi*

97. *E. dışlama yok türk modernleşmesinin bütün imkanlarından bu arkadaşlar ben ne kadar yararlıdım bunlar yararlandı hikmet çetin de türk şey kürt bilmem kimde*

Buradaki anlatı da tarihsel düzlemedir. Katılımcı, yine, bu sefer Kürtlerin Türk modernleşmesini yanlış yorumlamasını olgusal kılmıştır. Bu yanlış yorumlamanın içeriği “modernleşmenin bütün imkânlarından” yararlanmalarına karşın bunu yok saymalarıdır. Dolayısıyla katılımcıya göre Kürtler bu tarihi yanlış yorumlamanın hem müsebbibi hem de muhatabıdır.

Katılımcı yumuşatılmış “bu arkadaşlar” ifadesi kullanılarak Kürtleri homojen bir grup olarak işaretlemiştir. “Bu arkadaşlar” ifadesiyle yapılan konumlandırma katılımcının kendini koyduğu tarafla Kürtler arasında sanki bir eşitlik ilişkisi varmış gibi bir işlev görmektedir. Bu noktada, ilişkinin diğer tarafına yerleştirilenlere yani Kürtlere karşı, tarihin doğruları sayesinde bir mesafelendirme üretildiğini görüyoruz. Bu mesafelendirme “bu arkadaşlar” yerine “bunlar” kullanılarak vurgulanıyor. Yumuşak ifadenin (“bu arkadaşlar”) bu şekilde daha kaba ve aşağılayıcı çağrışımlara açık bir ifadeye (“bunlar”) dönüştürülmesi, taraflar arasında kurulması hedeflenen eşitlik ilişkisinin görünürde kurulduğunu ima ediyor.

İfadesine dışlamanın olmadığını söyleyerek başlayan katılımcı, kendisi dışlanan olmamasına rağmen dışlama olup olmadığının karar mercii olarak Kürtlerin yerine kendini görmektedir. “Onlar da benim kadar yararlandı” diyerek katılımcı Kürtleri kendisiyle eşit bir pozisyonda (dışlanmamış pozisyonunda) konumlandırmaktadır. Burada üretilen “eşitlik”,

dışlamadan sorumlu tutulan Türk ile dışlanan olarak işaretlenen Kürt'ü, moderniteden ortak faydalanma anlamında aynılaştırmaktadır. Bu da dışlama suçlamasını ortadan kaldırmaya yönelik bir stratejik kullanım olarak görülebilir. Ancak tarihsellik anlatısı, katılımcıyı yine fail konumu almaktan ve açık bir taraf olmaktan korumaktadır.

Aşağıdaki alıntıda katılımcı B tarihsel anlatı yerine bilişsel ifadeler kullanmış ve değerlendirme yapan konumu alarak kendini faillikten uzaklaştırmıştır. Bu sayede kendisini açık bir taraf olmaktan uzaklaştırmıştır.

Alıntı 3

46. B:ya *orda gördüğüm şey ney sonuçta **insanlık dışı** bi şey ya bu zaten **savaşın mantığında** da bu var ya kürtlerle olan sorun baştan beri böyle bi şeydir bu aslında **bana şöyle geliyo** gerçekten bi rant savaşı şey değil aslında hani böyle çok ta: ı: **işte tamam tabi ki kültürünü isteyebilir o insanlar bu son derece doğal hakları ya ben de bi kürt olarak tabi ki rahat etmek isterim ama işte sırf bunu istedin diye sen yıllarca o adamlara baskı yaparsan geliceği nokta budur budur dediğim de şu var hatta orda mesela bissürü oyun da vardı **hatırladığım kadarıyla** benim yani gerçekten **bunlar** hani istihbaratını almışlar daha önceden ı: bi şeyler olmuş falan filan onu gerçekten hayat şey hayata***

46.sıra alışı baktığımızda katılımcı, bilişsel ifadeler kullanarak kendini seyirci pozisyonuna yerleştirmiş ve mesafe koymuştur: “**hatırladığım kadarıyla**”, “**bana şöyle geliyor**”. Bu ifadeler, katılımcının söylediklerinin kişisel yorumlar olarak değerlendirilmesini sağlayacaktır. Bu sayede de hem karşı eleştirileri engellemekte hem de seyirci konumu almayı gerekçelendirmektedir. Katılımcının sıra alışının başında genel geçer kabul edildiği varsayılan “**doğal haklar**” “**insanlık dışı olma**”, “**savaş mantığı**” gibi mutlak addedilenlere yaptığı atıf, katılımcının kişisel yorumunun kişiselliğini sağlamlaştırmaktadır. Çünkü katılımcının ifadeleri ancak mutlak addedilenlerin ortaya konması sonrasında kişisel kanaatler hale gelmektedir.

46:

“..ben de bir kürt olarak tabii rahat etmek isterim ama işte sırf bunu istedin diye sen yıllarca o adamlara baskı yaparsan geliceği nokta budur

Buradaki konum alışı baktığımızda kendisine Kürt diyen katılımcı kendi Kürt oluşunu “sen” diye işaretlediği “zalimi” inşa etmek için kullanıyor. Bir önceki alıntıda (Alıntı 2) katılımcının tarih anlatısı içinden yarattığı argümanın meydan okunamazlığıyla, buradaki

alıntıda katılımcının Kürt sorunundaki tarafları bir Kürt olarak ifade etmenin yarattığı meydan okunamazlığını benzer görmekteyiz.

Tarihsel anlatı kullanımını konuşmacının sözünü olgusal kılmaktadır. Katılımcı tarihsel hikayeleştirmeyle sözünün kanıtını, halihazırda meşruiyetini kazanmış bir alandan alıyor. Böylesi bir hikayeye karşı çıkmak ancak alternatif bir tarihsel hikaye ile mümkündür. Ama konuşmanın bağlamına dayanarak, “dışlama yok” lafındaki emir kipinin de kavgaya çağırıcı etkisi, konuşmacının tarihsel anlatı konusunda kendisini bir bilen, bir uzman olarak sunma konumunu sağlamlaştırmaktadır. Dolayısıyla meşru bir alanın konusuna hâkim bilim adamı konumu olarak sözünü meydan okunamaz kılmaktadır.

Katılımcının kendini Kürt olarak sunduğu ve zalimi de “sen” diye işaretlediği alıntıda ise aynı meydan okunamazlık gene benzer bir bilen konumu alınmasıyla gerçekleşmektedir. Ama bu sefer kullanılan dil tarihsel anlatıya dayanmıyor. Bu sefer konuşulan konunun öznesi (bir Kürt) olmak, özellikle diğer katılımcıların konuya “dışarıdan” yaklaştığı bir bağlam yaratarak alternatif bir konum oluşturmaktadır. Bu bağlam katılımcıya bilen konumunu sağlıyor. Bu alternatif konumun, yani meselenin öznesi olmanın konuşmacının sözüne, mevzuyu yaşamış olmanın en doğru bilgiyi içereceğini bilmenin gücünü vermektedir. Bu suretle de, dışarıdan konuya yaklaşan diğer konuşmacılar ön kabul olarak, “o” olmadıkları için bilemedikleri bir konuma çekilmektedir. İşte bu iki örnek konuşmacıların sözlerinin meydan okunabilirliğini farklı sözel kullanımlarla zorlaştırdığını göstermektedir. Bunun temelinde aynı strateji olan, “kendini bilen kılma” vardır.

Bu kişisel konum alma gibi görünen şey, yine Kürt meselesinde taraf olmaktan kaçınma gibi görünüyor, çünkü “Kürt oluş” doğrudan ifade edilmeyen, “onlar”a destek vermek üzere yapılan bir şeydir. “Rahat etmek isterim” ifadesinin seçilmesi bu desteğe işaret ediyor. Katılımcının da kendini sözünü ettiği baskının muhatabı olarak inşa etmediğini gösteriyor. Çünkü sorunun muhatabı yani zalimin muhatabı “onlar”dır (bkz line 46).

2. Diğer Tarafı İkinci Tekil Şahıs Zamiri Kullanarak İşaretleme ve/veya Diğer Tarafı Yüklemleri Edilgen Tarzda Kullanarak İşaretleme

Alıntı 5:

56. B:

[ben sivaslıyım sivaslıyım atanen işte alevi kürdüyüm yani şey de değilim ı: şafi de değilim ama hani bizim insanlarımızdan da bulaşanlar oldu bu tarz şeylere çok da oldu hatta yani giren o yola giden şimdi normaldir çünkü sonuçta sen kendini savunmaya aliyosun

*ama bahsettiğim şu gerçekten acaba yapılması gereken şeyler çok daha önceden yapılıyorsa ya bu insanlara mesela en azından bu kadar eziyet edilmeseydi veya sırf kürtün diye sen farklı bi şeysin diye sana öyle davranılmasaydı bu kadar sorun çıkar mıydı çıkmazdı heralde ve ondan sonra çıktıktan sonra da savaşın sürekliliğini bence ı: korumaya çalıştılar_yani devam etmesi için ellerinden geleni de yaptılar ki şimdi görüyoruz işte jitem mesela bahsediyolar falan bi sürü hikaye var bilmiyorum izliyo musunuz veya okuyo musunuz takip ediyö musunuz gastelerden falan o dönem yapılan şeyler ordaki insanlara o bölgedeki insanlara yani ı adamın pekakalı olup olmadığı bile belli değil ama alıp götürülüp çok rahat bi şekilde öldürülebiliyor başka bi sürü şey başına getirilebiliyor ve bunun da hani **resmi kurumlarda** aslında adı yok yani kim yaptı bilmiyoruz hatta hala diyolar işte jitem diye bi şey yok ama var yani yoksa **kim öldürdü bunları o zaman bunları bulmakla yükümlüsün sen şöyle sonuçta hani askeriyenin de savcılığı var resmi de savcılıklar şey ı: pardon sivil de savcılıklar var** ya bunlar bi şekilde halledebilir değil mi bu işi ben böyle görüyorum abi bu kürt sorununu yani temelinde böyle görüyorum da halledilebilecek şeylerdi aslında ama hani bu kadar acı da çekildi ki bundan sonra halledilecek mi acaba onu da bilmiyorum.*

Katılımcılar “sen” kişi zamirini kullanarak Kürt sorununda tarafları belirlemektedir. Alıntıda (line 56) “kendini savunmaya alan” ifadesindeki sen zamiri Kürtler’i işaretlemektedir. Bu Kürtler, “o yola giden” Kürtlerdir. Kürtlerin “o yola” gitmesinden kast edilen şey Kürt sorunu içinde silahlı mücadeleye katılmaktır. Katılımcı için silahlı mücadele Kürtlerin kendini savunma yoludur: “...yani giren o yola giden şimdi normaldir çünkü **sonuçta sen kendini savunmaya alıyosun**”. Dolayısıyla silahlı mücadele veren “Kürtler” meşrulaştırılmaktadır.

Yine aynı alıntıda “Sen” kullanımıyla bir taraf olarak devletin işaretlendiği görülmektedir. İşaretlenen devlet, görevlerini yerine getirecek aygıtlara sahip olandır : “...**askeriyenin de savcılığı var resmi de savcılıklar şey ıı pardon sivil de savcılıklar**”. Devlet cismanileştirilmekte ve kişileştirilmektedir: “...**bunları bulmakla yükümlüsün sen şöyle sonuçta hani**”. Yanısıra burada yapılan şey, devlete yapılan ithamın yumuşatılmasıdır.

İtham neden yumuşak yapılmaktadır? Çünkü doğrudan yapılan sert bir ithama meydan okunabilir. Hâlbuki yumuşak itham sayesinde katılımcı kendini, Kürt sorununda verili olan ve muhakkak addedilen ideolojik duruşlara düşme tehlikesinden korumaktadır. Peki, tersi olsa yani konuşmacı ideolojik bir duruş edinse ne olur? Bunun korkunçluğu nedir, ne olabilir? Konuşmacı seyirci konumundan çıkıp fail konumu almanın sorumluluğunu ve sonuçlarını yüklenmek zorunda kalabilir.

Son Yorumlar

Katılımcıların hem “kürt sorununu” hem de bu sorunun taraflarını bir seyirci konumundan hareketle inşa edip tartışıklarına işaret ettik. Katılımcılar kendilerini ve

diğerlerini Kürt sorununu konuştuklarında konumlandırıyor olmakla birlikte meydan okunabilecek ya da bundan dolayı sorumlu tutulabilecek bir duruş almaktan kaçınmaktadır. Aşağıdaki alıntıda katılımcı kişi olarak herhangi bir sorumluluk almayı doğrudan reddetmektedir, suçlanacak olarak devleti işaret etmekte ve dolayısıyla çözüm öne sürecek olanın devlet olduğuna dikkat çekmektedir (Alıntı 6).

Alıntı 6

653k. *devlet yapacak abi bana ne benim zaten şimdiye kadar bi derdim olmadı ki ben ne bilim kapımdan kovdum ne deremden yeme dedim*

Katılımcılar kürt sorununu konuştuklarında tarihsel referanslar, küresel kavramlar hatta kimlikler kullanarak oyun sahnesini kurmaktadır. Seyirci konumu almakla katılımcı sorunu makro düzeyde ama kişiselleştirmeden konuşabilmektedir. Böylelikle katılımcılar oyundaki aktörlere makro düzeyde işaret edebilmektedir. Bu makro yaklaşım fail konumu almaktan kaçınmanın ve mesafe koymanın meşrulaştırılması olarak açıklanabilir. Aşağıdaki alıntıda görüleceği üzere, Kürtlerin çoğunluğu oluşturduğu Doğu Anadolu'da menfaatleri olan A.B.D, küresel sermaye, Batı ve dış güçler makro düzeyde aktörler olarak belirtilmiştir.

Alıntı 7

112.B:

[dev devlet içi bak ı şu var **amerikanın tabi ki etkileri var** olmaz olur mu ama amerika dediğin de hani amerikanın ordusu şuyu buyu tabi ki değil yani amerikanın nesi sonuçta ordu nedir ordu bi şeylere hizmet için kullanılan bi araçtır **kime hizmet ediyö bu arkadaşlar kesinlikle küresel sermaye güç odakları yani para aslında para kimdeyse mesele olan adam odur veya onun derdi vardır dü dünyaya hükmetmek gibi başka bi şeyle yapmak gibi ben buna inanıyorum ağ: amerika olmaz yarın bi gün çin olabilir hani diyelim ki çin çok iyi gelişiyö çin dünyayı ele geçirdi amerika artık hani onun denetimi dışında bi şey yapamıyö diyelim çin de aynısını yapıcaktır yani farklı bi şey yapamaz ki ya bu**

Katılımcıların soruna yaklaşımları aşağıdaki katılımcının belirttiği üzere makro düzeyden olmakla birlikte bu, devlet gibi makro aktörler refleksi olan gereğini yerine getirmek için kurumları olan sorumluluklarıyla donatılmış canlı varlıklar olarak inşa edilmiştir. Devlet bu bağlamda Kürt sorununa, olaylara müdahale etmesi gereken bir faildir. Katılımcılar, aktörleri bu şekilde inşa ederek fail konumu almaktan kendilerini uzaklaştırma eğilimindedirler. Yanısıra devletin taraf olması gerektiğinden taraf olmaktan da kaçınmaktadır.

Alıntı 8

182. *K Ama devletin tabiri caizse tarihi düzlemde yapacak bilgi düzeyim yani yeterlilik düzeyim olmamakla beraber kendine özgü garip muhafazakar çekirdeğinin olduğunu bir garip muhafazakar reflekslerinin olduğunu yani refleksif düzeyde gerçek anlamında kullanıyorum olduğu da aşikar*

Alıntı 9

295. *E.o bak radikal şiddet hareketlerinin tavan yaptığı dönemde devletin verdiği reflekste aynı aşırı şiddet yüklenmesi oluyo*

Katılımcılar devlete bir sistem ya da bir inşa olarak değil bir varlık olarak davranmaktadır (Alıntı 8 ve Alıntı 9). Devletin bu şekilde kavramlaştırılmasına göre kişinin bir fail olarak rolü gereksiz olmaktadır. Sorun sistemin düzgün çalışıp çalışmadığı değil devletin misyonunu yerine getirip getirmediğidir. Kürt meselesinde devleti bir kişi konumuna oturtup doğrudan müdahil olabilecek tek fail kılmaktadır. Devletin insanlaştırılması bu makalenin analizlerinin dışına taşmaktadır, gelecek analizlerde ele alınacaktır.

Fail olarak bir duruş edinmekten kaçınmak ve devleti yegâne fail olarak işaretlemek belki insanların tarihsel geçmişlerinde Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren askeri idarenin düzenli müdahaleleriyle ilişkili şekilde açıklanabilir. Ama yanı sıra aynı askeri idare süreçleriyle yaratılan siyasi bir duruş alma korkusuyla da açıklanabilir.

Bununla birlikte, “seyirci olmanın” anlamı siyasi bir adlandırmayla bir ideolojiye “yaslanmaktan” kaçınmak mıdır yoksa Arkonaç’ın (2010) öne sürdüğü üzere failliğin bir başka versiyonu olarak okunabilir mi sorusu bizim için açıktadır.

Kaynakça

- Arkonaç, S. A. (2010) “Local Constructions of Singularities: Subject Positionings in Turkish Conversations”, *Theory and Psychology*: 20 (2), 277-288.
- Beşikçi, İ. (1992) *Kürt Toplumunu Üzerine*, Ankara: Yurt Kitap Yayınları.
- Davies, B.; Harré, R. (1990). “Positioning: The Discursive Production of Selves”, <http://www.massey.ac.nz/~alock/position/position.htm>.
- Harré, R., & Moghaddam, F.M. (2003). *The Self and Others: Positioning Individuals and Groups in Personal, Political, and Cultural Contexts*. Westport, CT: Praeger Publishers.
- Harré, R., Moghaddam, F.M., Pilkerton Cairnie, T., Rothbart, D., & Sabat, S.R. (2009). “Recent Advances in Positioning Theory”, *Theory & Psychology* 19: 5-31.
- Harré, R., & van Langenhove, L. (1999) *Positioning Theory: Moral Contexts of Intentional Action*. Oxford, UK: Blackwell.

- Göregenli, M., Teközel, M. ve Meşe, G. (2002) “11 Eylül Sonrasında Teröre Yönelik Tutumlar”, XII. Ulusal Psikoloji Kongresi, ODTÜ, Ankara.
- Göregenli, M. & Oktar, L. (2005) “The Ideological Patterning of Semantic Roles as Social Representations in Newspaper Discourse”, Interactions 15:
- Gürşimşek, I. & Göregenli, M. (2005) “Öğretmen Adayları ve Öğretmenlerde Demokratik Tutumlar, Değerler ve Demokrasiye İlişkin İnançlar”, Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu Kitabı, Çanakkale Üni. Yayınları:77-85.
- Kentel,F.,Ahıska,M.& Genç,F. (2007). "Milletin Bölünmez Bütünlüğü: Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilik(ler)". İstanbul: Tesev Yayınları.
- Kurban, D. & Yolaçan, S. (2008): Kürt Sorununun Çözümüne Dair Bir Yol Haritası: Bölgeden Hükümete Öneriler, İstanbul: TESEV Yayınları.
- Meşe, G. (1998) “Farklı Kimlik Gruplarına Aidiyet Temelinde Yaşam Stilleri”, X.Ulusal Psikoloji Kongresi, Ankara.

ⁱ Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir.

ⁱⁱ PKK: Partiyeye Karkeren Kürdistan (Kürdistan İşçi Partisi)

ⁱⁱⁱ Boğaziçi Üniversitesi kast ediliyor. İngilizce eğitim ve öğretim yürüttüğü için hem öğrencileri hem de akademisyenleri ama özellikle akademisyenleri fakirleşmiş Türkçe kullanmakla itham edilir.